

VALLÁS: MEGY VAGY MARAD?

A Szaúd-Arábiai Királyság napjainkban

BODOLÓCZKI LINDA

A Szaúd-Arábiai Királyság a legnagyobb öbölállam, lakossága 23,513 millió fő, amelyből a határokon belül élő külföldiek 5,361 milliót tesznek ki. A szaúdi állampolgárok egésze, a külföldi dolgozók fele (akik Egyiptomból, Jemenből, Jordániából, Szíriából, Kuvaitból, Pakisztánból, Indiából származnak) muzulmán [CIA Factbook, 2002.]. A szaúdi állampolgárok meghatározó többsége az iszlám szunnita irányzatához tartozik. A legnagyobb vallási kisebbség a síita, amely az összlakosság 5%-át teszi ki.

A szaúdi társadalmat eredetileg, az ország olajkincsében rejlő lehetőségek kihasználatlanságának idején törzsi viszonyok hatották át. Ez nagymértékben megváltozott az olajárrobbanás után, mikor is sikerült meghaladni a törzsi társadalom kereteit, és megindult egy nyugati típusú társadalmi átalakulás, rétegződés. Széles néptömegek életmódja változott meg a modern technológia, az autók, különböző elektroni-

kai cikkek megjelenésével. A vezetés a felfokozódott feszültséget a hagyományok és a nyugatihoz hasonló társadalom kialakulása között a magas életszínvonal biztosításával tudta elsimítani. 1981-ben, mikor az ország különösen magas exportbevételt ért el, „felesleges munkahelyek sora jött létre azzal a céllal, hogy a fizetések révén bizonyos rétegeknek jövedelmet juttassanak. Minden fiatal házaspár egy lakás árát kapta ajándékba. Az üzemanyag, az energia ára igen alacsony volt, az oktatás, egészségügyi ellátás, az ivóvíz, és a telefonszolgáltatás ingyenes” [Rostoványi, 1998.]

Az állam egészét: a társadalmat, a jogrendszert, a bíróságokat, a kormányzatot áthatja a vallás. Az életnek sok olyan területe létezik, amelyeket az eredeti, törzsi szokások is befolyásolnak. Dolgozatomban az állam megalapítását mutatom be, amelynek több évszázadra visszamenő előzményei, folyamata, körülményei minden későbbi kívánt és megvalósult reformkísérletet befo-

lyásoltak. Ez a hagyaték még ma is hatással van a társadalom, az állam-irányítás, a jogrend jellegére.

Az idő előrehaladtával azonban a királyság gazdasági nyitottsága, a nyugati kultúrával való találkozás – az öbölháború idején az állam területén állomásozó amerikai hadosztályokon keresztül – mind csökkentette a vallás iránti elkötelezettséget. Dolgozatom célja képet adni az állam jelenlegi állapotáról, illetve rámutatni, hogy a fent említett tényezők – vallás, törzsi értékek – amelyek a királyság alapját jelentették, mára már gyengülőben vannak.

1. Az ország alapítása

Arabia lakossága eredetileg nagyrészt beduinokból, tevetenyésztő őslakosokból állt. A beduinok Mohammed idején nem mutattak nagy hajlandóságot az iszlám tanainak követésére. Később egyes irányzatok teret hódítottak köztük – főleg szunnita, kis számban síita – ezek jelentősége azonban elenyésző az összlakossághoz képest. Törzsi, nemzeti viszonyok uralkodtak, és a mindennapokat az iszlám előtti idők hagyományai szőtték át – államiságnak a legkisebb jelei sem mutatkoztak. A térséget a dzsáhíllija, az iszlám előtti tudatlanság korának körülményei jellemezték, mikor a 18. század közepén megjelent Muhammad ibn Abd al Wahhab muszlim tudós.

Mohammed Próféta idején a vallásos muszlim ember életvitelét a Korán és a Próféta életének példája határozta meg. Az Arab félsziget társadalmának életvitele azonban a 600-as évek óta gyökeresen megváltozott. Jó példa erre egy, a síiták közt elterjedt gyakorlat, mely az imámok, a vallási vezetők imáadását tette szokássá. Isteni erőt véltek felfedezni az elhunyt imámok sírjánál, és hozzájuk imádkoztak, tőlük kértek pártfogást. Ezt a szokást később a beduin törzsek is átvették, és vallási vezetőjük nem lévén, fákat, sziklákat ruháztak fel isteni erővel, azokat imádták.

Wahhab, aki a legszigorúbb muszlim iskolákban tanult, helytelenítette a vallásnak ezt az irányvételét. A félszigetet járva ígét hirdetett, melynek középpontjában az állt, hogy csak egy isten van, aki nem osztja meg hatalmát emberekkel, imámokkal, de legkevésbé tárgyakkal. Ennek az érvelésnek az alapja az iszlám öt alappillére közül az első: a hit (sabáda): „Nincs isten Allahon kívül, Mohamed Allah Prófétája” [Korán]. A wahhábi tanok szerint tehát mindaz a fejlődés, amin az iszlám a Próféta halála óta keresztülment, elkorcsosulás, morális süllyedés.

Az irányzat szerint csak a Korán, és a szunna – Mohammed Próféta élete és tanításai, amit egyben a vallás ortodox hagyományainak tekinthetünk – az iszlám mértékadó forrásai. A wahhábi tanok célja az ulamá (vallási vezetők) autoritásával

szemben az eredeti (prófétai) alapelvekhez való visszatérés volt.

Wahhab elképzeléseit a síita vezetők elutasították, míg vándorlása során eljutott Ad Dirijah közelébe, az Al Szaúd család székhelyére. A Szaúd család kész volt támogatni őt és tanait. 1744-ben a Szaúd család feje és Wahhab tradicionális muszlim esküt tett, melyben megfogadták, hogy együtt létrehoznak egy olyan államot, melyben mindenk előtt az eredeti iszlám elvek fognak érvényesülni. Wahhab olyan vallási térítést tervezett, amely mellett a Szaúdok politikai autoritása érvényesülni tudott. [Al-Rasheed, 2002.]

Nem kívánom részletezni a majd két évszázados küzdelmet, melyet a Szaúd család vívott a Török Birodalommal, illetve más családokkal szemben az állam létrehozása érdekében. A 20. század elején brit támogatással Abd el Aziz al Szaúd vezetésével sikerült a Hijaz (mai nyugati tartomány) feletti ellenőrzést kivívni, majd 1932-ben kikiáltották a Szaúd-Arábia-i Királyságot.

Az államalapítás két meghatározó tényezője a törzsi társadalom, és ráépülő wahhábita tanok voltak. Az 1930-as években a törzsi értékek kedvező táptalajt biztosítottak a fundamentalista iszlám számára. Az évek múlásával viszont számtalan olyan esemény következett be, melyek feszültségeket keltettek a társadalom, a világi vezetők, és a vallási alapelvek között.

2. Társadalom

A társadalmat magasfokú homogenitás jellemzi, melynek alapja a közös arab nyelv, a szunnita, wahhábita vallás, és kiemelten fontos a családi-törzsi értékek tisztelete. A társadalmat vallási és kulturális homogenitása ellenére más szempontokból több dimenzió mentén csoportosíthatjuk. A legkézenfekvőbbek a szaúdi-nem szaúdi, a férfi-nő ellentétpárok felállítása.

2.1 Család

A legfontosabb társadalmi intézmény a család, az egyén tudatának, státuszának meghatározója a családhoz való tartozás. A család szerkezete a törzsi rendszerekből vezethető le. A patriarchális viszonyokra jellemző, hogy a férfiak családfája szab határt a család kiterjedésének. Az anyai, női szerepek is fontosak, de az apa a család feje, és a gyerekeket is hozzá tartozónak tekintik. A nők függetlenek férjüktől, a saját családjuk – apjuk – oltalma alá tartoznak. A házasságkötés nem szent, csupán polgári cselekedet. A válás megengedett, de ez esetben a gyerekek az apát illetik, feltéve, hogy elértek egy bizonyos kort.

A Korán négy feleséget engedélyez, ennek kihasználása napjainkban azonban már nem mondható elterjedt szokásnak, annál is inkább, mert a házassághoz pénz kell: minden feleségnek biztosítani kell külön

lakóhelyet, így a királyi családot, és néhány gazdag háztartást leszámítva nem jellemző az egynél több feleség.

A családon belül még ma is meghatározóak a törzsi hagyományok, értékek. Ezzel szemben a családok „saját meggyőződésüktől függetlenül akár az iszlám szellemének mindenben megfelelő, de akár teljesen ’nyugatias’ módon is élhetnek, amennyiben persze ez utóbbi megmarad a házuk falain belül” [Rostoványi, 1998. 407. o.]

A későbbiekben részletesen is elemzésre kerülő 1982-es törvénykönyv kimondja ugyanis a család lakhelyének szentségét és sérthetlenségét. Csak a családfőtől függ, hogy mi történik lakásának, házának falai mögött. Napjainkban léteznek liberális és vallási-törzsi értékek szerint élő konzervatív háztartások is. A társadalom alapegységét jelentő és a vallás megőrzésére hivatott családok szintjén tehát egyes változások már végbementek. Egyre több család életvitele halad a szabadságjogok szélesebb körű kihasználása felé, olykor ellentmondva a Korán tanításainak.

2.2 Külföldiek

A külföldiek nagy száma azzal magyarázható, hogy az olajkitermelés megindulásával a szaúdi munkaerő alulképzettnek bizonyult. A jól képzett külföldiek betelepülése, a kedvező fizetések kialakulása után tö-

megesen érkeztek – már nem csak magasan képzett – vendégmunkások az országba. A kilencvenes évekre a kormányzat már az eltávolításuk felé mutató erőfeszítéseket tett.

A nem szaúdiak nem minden esetben részesülnek hálás bánásmódban. Rendőrségi túlkapások sorát olvashatjuk a sajtóban, különféle tanulmányokban:

„A biztonsági erők vonatkozásában mindig nehézségeket jelentettek a királyságban élő külföldiek. Egy átlagos rendőr könnyen elvesztette a türelmét azokkal szemben, akik nem beszélték az arab nyelvet, esetleg ráadásul még írástudatlanok is voltak. A fekete bőriűeket állítólag sokkal kíméletlenebbül kezelik itt, mint Európában, vagy Észak-Amerikában. A súlyos bűntettekben résztvevőket az őrszobán rettegésben tartják, míg az ügy vizsgálata folyik.” [Library of Congress-Federal Research-Area Handbook Series-Saudi Arabia, 1990.]

2.3. A nők társadalmi helyzete

Az állam megalakulása óta csekély haladás látszik – a nyugati értékek szerint – a nők egyenjogúsítása terén. Ma sem vezetnek nyilvántartást a lány gyerekek születéséről, a bíróságon két nő vallomása egyenértékű egy férfiéval. A mindennapi életben a nőket a férfiak képviselik, hiszen más férfiak nem láthatják őket; mindig szolgál kíséri őket, főképp

mivel autót sem vezethetnek. Ezzel szemben az eredeti wahhábí hagyománynak, értékeknek ellentmondva tanulhatnak (az egyetemeken már 30% feletti a nők aránya), dolgozhatnak, igaz, a nyilvános élet minden területén szigorúan el vannak különítve a férfaktól.

A tisztaságnak, szűziességnek is fokozott értéket tulajdonítanak a szaúdi emberek a nyugati civilizációkhoz képest. Nemcsak egyéni, személyes becsületnek számít, hogy a nő érintetlen legyen a házasodás előtt, ezt a vallás is megköveteli.

A Korán szerint a nők felelősek a csábításért, ezért ezt megelőzendő, kötelező a minden testrészt elfedő ruházat, és a fátyol viselése. Néhány családban ez már elavulni látszik, de az utcákon a szaúdiak még a turisztáktól is megkövetelik.

3. Az államforma, a jogrendszer és a vallás kapcsolata

Szaúd-Arábia alkotmánya maga a majd másfélezer éves Korán és a szunna. A királyok, mivel a Korán nem szabályozza a kormányzati kérdéseket, különböző szabályokat, rendeleteket hoztak a hatalomgyakorlással kapcsolatban, amelyeknek összegyűjtése és törvénybe iktatása Fahd király nevéhez fűződik. Az 1982. március 1-én hatályba lépett törvénykönyv többek közt rendelkezik a királyi jogköréről, az állami hatóságok jogköréről, lefekteti a tár-

sadalmat, a gazdaságot és a vallást érintő alapelveket.

A törvénykönyvben nagy hiányosság figyelhető meg a nyugati értelemben vett emberi jogok területén. A törvénykönyv kimondja ugyan a tulajdon szentségét, az ott-hon háboríthatatlanságát, védi az állampolgárt veszély, betegség, öregség esetén. Kijelenti, hogy az állam mindenkinek munkalehetőséget biztosít, valamint minden egyén számára biztosítja a bírósági eljárást, vagyis senkit nem lehet bizonyított vétség nélkül elítélni. Ám iszlám vallásra épülő állam lévén, a vallásszabadság kimarad a jogok közül, a sajtót cenzúrázzák, a lakosságnak nincsen beleszólása, hogy kik kormányozzák az államot. (Érdekesképpen jegyzem meg, hogy az iszlám vallás kettészakadása idején a szunniták a vezető választása mellett foglaltak állást, ám a királyi cím az államalapítás óta öröklődik.) Sokáig lehetne még sorolni a nyugati demokráciák fontos jellemzőit (azok feltételeit), amelyek hiányoznak a királyságból. [Jerichow 1998]

3.1 A király

Az ország államformája abszolút monarchia. A király jogkörét formálisan nem korlátozza sem alkotmány, sem választások, sem bármilyen törvényhozói testület. Mégis, ha formálisan nincs is olyan hatalom, ami a királyi döntéseket befolyásolná, léteznek olyan tényezők,

amelyek szigorú korlátot szabnak a királyi önkénynek. Ezek a tanácsadó testület, az ulamá és a királyi család.

1962 óta a királyok rendszeresen megígérték, hogy létrehoznak egy tanácsadó testületet, de a gyakorlatban egyikük sem tett semmiféle lépést ennek érdekében. 1992-ben Fahd király létrehozott egy hatvanfős testületet, ennek tagjait a király választja, feladata nem a törvényhozás és a királyi hatalom ellenőrzése, csak tanácsadó testületként működik. Szerepe mégis nagyon fontos, mert a király a különböző döntéseket minden esetben csak akkor hozza meg, ha konszenzusra jutott ezzel a testülettel.

Szintén nagyon fontos még az ulamá beleegyezése a döntésekbe, hiszen a mindent meghatározó vallási alap miatt egyensúly kell, hogy legyen a világi és vallási vezetés között. Az eddigi királyok mindegyikének meg kellett birkóznia ezzel a korlátozó tényezővel. A világi vezetés szükségszerűen ellentmondásba került a vallási vezetéssel minden reformkísérlet folyamán. Az ország haladása érdekében mindkét oldalnak le kell mondenia bizonyos törekvésekről, és nem egyszer megessett már, hogy a király csak a „kiskapukat” kihasználva tudta elérni célját. Erre a legközismertebb példa a rádió- és televízióállomások telepítése volt, melyet Abd el Aziz királynak úgy sikerült elérnie, hogy az ulamá csoportja felé a média Koránközvetítő szerepét hangsúlyozta.

A harmadik tényező maga a királyi család, Muhammad ibn Saud, a dinasztia 18. századi megalapítójának apai ágú leszármazottai. Mára a királyi család több mint 20000 főt számlál. A családon belül kialakult klánok különböző befolyással bírnak.

3.2. *A bíróságok*

Az államalapítás idején három meghatározó bíróság volt jelen a félszigeten: Hijazban a török rendszer érvényesült, Najd városában az emír (törzsi vezető) és egy bíró képviselte a törvényt, a harmadik a hagyományos törzsi törvények voltak, melyek a precedensjog alapján bíráskodtak.

Az államalapítás után egységesítették a bírósági rendszert. Létrejötték a „rögtönítélő bíróságok”, amelyek polgárjogi és egyszerűbb bűnügyi esetekkel foglalkoztak, az „igazságügyi felügyelő bizottságok”, amely a nomádokkal foglalkoztak, a fennmaradó ügyek a „saría bíróságok” alá tartoztak. A bíróságok ilyen tagolódása napjainkig fennmaradt, jogkörüket rendeletekben pontosítják. [Al-Farsy 1991]

A rendszer a sarián alapszik, mely összegzi a hithű muzulmánok magatartásainak szabályait. Az állam az iszlám világban használt négy iskola közül a legmerevebbet és legszigorúbbat, a Hanbali-iskolát alkalmazza, mely szerint a jog alapja

csak a Korán, a szunna és a saría lehet.

A shariában említett bűntények egy részéért előre meghatározott büntetés jár, a másik csoport esetében az ítéletről a saría bíróság, illetve annak vezetője, a kádi dönt. A bíróságon a bűntettek bizonyításához négy férfi tanú egybehangzó vallomása szükséges. Az idők során kialakult, gazdasággal kapcsolatos ügyekben meghatározott kormányhivatal dönt. A többszörös tolvajlást a jobb kéz csonkításával, a házasságtörő nőket megkövezéssel büntetik. Az emberölést a körülményektől függően lefejezéssel, golyó általi halállal is büntethetik, a saría jogot biztosít a vérbosszúra is. [Library of Congress-Federal Research-Area Handbook Series-Saudi Arabia 1990]

A bűntények gyakorisága alacsonynak mondható, az esetleges növekedések a külföldi dolgozók számának növekedésével, vagy a munkanélküliség növekedésével hozható kapcsolatba. A törvény kikényszerítésével kapcsolatban jellemző a nem egyforma elbánás, a társadalom egyes csoportjainak diszkriminációval kell szembesülniük.

A büntetés-végrehajtás szempontjából fontos megemlíteni a saría mellett a hagyományokat, amelyek a törzsi társadalom korából maradtak fenn.

„A nagy vihart kavart esetben, Mi-sa' bint Fabd bin Muhammad hercegnő házasságtörésért történt 1977-es kivégzése kapcsán például nem az iszlám saría bíróság döntött, hanem a hercegnő nagyatyja, Muhammad herceg, aki a törzsi patriarcha jogait gyakorolta, éspedig a tradicionális törzsi szokásjog alapján.”
[Rostoványi 1998: 407. o.]

A mutawa – vallási rendőrség – az utcákon a saría betartására hivatott. A legjelentéktelenebbnek, vagy legelavultabbnak, legkönnyebben megsérhetőnek tűnő szabályok megsértése sem kivétel ez alól [Jerichow 1998].

3.4. Vallás

A vallás szerepéről az államalapítás ismertetése, és az ulamá királyt befolyásoló szerepének bemutatása során már szóltam. Jelen bekezdés célja a wahhábí iszlám fejlődése tendenciájának értékelése.

Mint említettem, az 1982-es törvénykönyvben a legnagyobb hiányosság az emberi jogok területén figyelhető meg. A jogokat messze meghaladják a kötelességek, melyek nagy része a valláshoz kapcsolódik. A családoknak kötelességük a gyermekeket az iszlám alapelveinek megfelelően nevelni, a törvénykönyv 3. fejezete kimondja, hogy a szaúdi társadalom az Istenhez való hűségen alapszik. A mindenkori király, a kormányzati szervek és min-

den egyes szaúdi állampolgár fő kötelessége, feladata az iszlám védelme.

A kezdeti meghatározó szerep megtöréséről tanúskodik azonban az 1970-es évek végén megjelent Ikhván (testvériség) fundamentalista szervezet. Az államvallás kritikája odáig fajult, hogy a szervezet elfoglalta, és két hétig megszállása alatt tartotta a Mekki Nagy Mecsetet. A fundamentalista kritika árulkodik a vallás „elkomolytalanodásáról”.

A világi vezetés és az ulemá kompromisszumai egyre inkább a vallás eredeti értékeinek csorbulásával járnak.

Ezzel együtt a Szaúd-Arábia-i Királyság legfőbb jellemzője még ma is az iszlám. A királyt a „szent helyek őrzője” cím illeti meg. A társadalom erkölcsössége, az iszlám, Korán, saria betartásának felügyelő szerve, a mutáwik bizottsága minden településen megtalálható.

A politikai vezetésnek mindig is egyezkednie kellett a vallási vezetőkkel, akiknek a Wahhab és Szaúd szövetségének megkötése óta meghatározó szerepük volt az állam életében. Az államalapítás óta fő értékek számító wahhábi tanok mára veszítettek jelentőségükből, viszont a mindennapi életet befolyásoló területeken, még mindig nagy súllyal bírnak. Az alkotmány, a jogrendszer, a társadalom irányítása, fejlődésének korlátozása, vagyis a fejlődés eltitkolásának kényszere mind ezt bizonyítja. A wahhábizmus és az

ezt erősítő törzsi értékek még élnek a állampolgároknak, viszont az ország nyitottsága következtében egyre több kritikus pont kerül napvilágra, melyek megkérdőjelezhetik az eredeti értékekkel való azonosulást.

4. Kitekintés

Szaúd-Arábia rendelkezik a Föld kőolajkészletének 23%-ával, így ez az állam a világ legnagyobb olajexportőrje, ő dominálja a nagyhatalmú olajkartellt, az OPEC-et. Az amerikai olajimport ötödét a szaúdi szállítmányok teszik ki. Az olaj miatt kölcsönös függőség alakult ki a két állam között. A majd fél évszázados baráti viszony azonban már a szeptember 11-i terrortámadást (mikor is a 19 merénylőből 13 szaúdi állampolgár volt) megelőzően megromlott. Ennek a legfontosabb oka az izraeli-palesztin konfliktus. Szaúd-Arábia a Közel-Keleten a legbefolyásosabb államok közé tartozik – ez következik a „szent helyek őrzője” státuszából – és a térség „vezető hatalmaként” egyúttal felelősséget érez a palesztinok helyzetéért. A szaúdi vezetés a palesztin politikai törekvések támogatása érdekében egyaránt szankcionálja a „nem megfelelően” viselkedő arab országokat (gazdasági szankciók Egyiptom ellen az 1979-es arab-izraeli háború után), és nyugati szövetségét (olaj bojkott az 1973-as októberi háború után). Az elmúlt években sem csökkent a szaúdiak

elkötelezettsége: a szaúdi vezetés támogatja a palesztin intifádát, az amerikai vezetés nem kevés bosszúságára.

Az utóbbi években az amerikai politikai elit nem volt egységes Szaúd-Arábia megítélésében. A hivatalos amerikai álláspont szövetségesnek, barátnek tartja az államot. A terroristámadás után, mikor az Egyesült Államok már az iraki beavatkozást fontolgatta, egyesek szemében Szaúd-Arábia minősítése a „szövetséges” felől egyre inkább az „ellen-ség” felé mozdult el. Az amerikai Védelem Politikai Tanács 2002 júliusi ülésén komoly kritika fogalmazódott meg Szaúd-Arábiával szemben: „A szaúdiak aktívak a terrorizmus hálózatának minden szintjén, a tervezéstől a finanszírozásig, az irányítástól a végrehajtásig, az ideológiai alapozástól a népszerűsítésig” (Népszabadság, 2002. augusztus 6.). A Bush adminisztráció neokonzervatív szárnya Szaúd-Arábia „kikerülése” felé mutató lépéseket tesz. Az iraki háború kapcsán például nem elhanyagolható körülmény, hogy Irak lefegyverzésével, politikai rendszerének demokratizálásával, de mindenekelőtt egy, a jelenlegi szaúdinál barátabb rezsim hatalomra juttatásával az Egyesült Államok megszerezheti az „ellenőrzést” a világ második legnagyobb olajkészlete felett, ami jelentősen átrendezheti a térség nemzetközi politikai viszonyait – Szaúd-Arábia hátrányára.

Az Irak elleni megelőző csapást Abdullah herceg, a hatalmat gyakorló trónörökös a kezdetekben nem támogatta, későbbi nyilatkozataiban már nem zárkózott el a háború gondolatától, feltéve, ha azt ENSZ BT felhatalmazással kezdik el. 2002 nyarán az állam biztosította az Egyesült Államokat, hogy háború esetén átengedi a légterét, és katonai támaszpontjait, a háború nyílt támogatásától viszont elzárkózott. Nem ismétlődik meg tehát az öbölháborús helyzet. Akkor, 1990 augusztusában, amikor az iraki seregek átlépték Kuvait határát, Szaúd-Arábia nyomban amerikai segítséget kért. Akkor fő szövetségesnek számított, és a 61 milliárd dollárba kerülő háború költségeinek harmadát állta. Szaúd-Arábia szempontjából a két háború közti fő különbség a fenyegetettség mértékében rejlik. 1990-ben kérdéses volt, hogy az előrenyomuló Irak megelégszik-e a kuvaiti területtel, illetve olajkutakkal, most Szaúd-Arábiának maximum azzal kell számolnia, hogy mint tradicionális Amerika-barát, kap egy-két rakétát. Más a helyzet a nemzetközi közvélemény szempontjából is: 1990-ben mindenki elítélte Szaddam akcióját, és BT felhatalmazással indították meg a szövetséges csapatokat. Most nem volt BT felhatalmazás, és a közvélemény is háború-ellenes.

A dolgozatomban bemutatott fejlődés a vallás gyengülő szerepéről tanúskodik. Azonban ebből a tenden-

ciából nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy Szaúd-Arábia egyértelműen a szekularizáció, a nyugati életmód átvétele, a demokratizálódás felé halad. Az iraki hadműveletek megkezdésekor a vezetés támogatta az Egyesült Államokat, a muszlim közösség azonban nem. A Közel-Kelet történetében eddig nem volt, és most sem lenne meglepő fordulat a fundamentalizmus

térnyerése. Ezt a fordulatot Szaúd-Arábiában épp annak az államnak a kihívó magatartása, feltétlen Izrael-támogatása, az iraki háborúban (amely következtében feltehetőleg több muszlim hívó veszíti majd életét) betöltött meghatározó szerepe válthatja ki, melytől az eddigi változásokat eltanulták: az Amerikai Egyesült Államok.

IRODALOMJEGYZÉK

ANDERS, Jerichow: *The Saudi File. People, Power, Politics* (Curson Press, 1998.)

CIA, *The World Factbook*, 2002.

FOUAD Al-Farsy: *Modernity and Tradition. The Saudi Equation* (Kegan Paul International Ltd.1991)

LIBRARY OF CONGRESS-Federal Research-Area Handbook Series-Saudi Arabia

MADAWI Al-Rasheed: *A History of Saudi Arabia* (Cambridge University Press, 2002.)

MAKAI György: *Olaj és fegyver az Arab-öbölben* (Kossuth, 1975.)

ÓNODI György: *A Közel-Keleti olaj a világpolitikában* (Kossuth, 1978.)

ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az iszlám a 21. század küszöbén* (Aula, 1998.)

<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/satoc.html>

www.brookings.edu